

ปัญหาการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน กรณีสั่งให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา

ในหมวด 4 ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ.2562¹

ปอล เรือนใจดี²

จากการศึกษาปัญหาการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน กรณีสั่งให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ในหมวด 4 ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ.2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎี หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการตราพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยศึกษาเฉพาะในหมวด 4 กรณีการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน (เจ้าหน้าที่ตำรวจ) สั่งให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับที่มาของการร่างกฎหมายฉบับนี้ ว่าเกิดจากสาเหตุที่รัฐได้พยายามจะแก้ไขปัญหาคืออาญาล้นศาล นักโทษล้นคุก และต้องการลดงบประมาณแผ่นดิน จึงได้กำหนดนโยบายทางอาญา โดยการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้แก้ไขปัญหา ด้วยการเบี่ยงผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือ การระงับข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีโดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาล ด้วยวิธีการเจรจาไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ภายใต้เงื่อนไขการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งนโยบายทางอาญาดังกล่าว ได้ปรากฏเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ คือ การนำคดีอาญา ประเภทความผิดอันยอมความได้ และคดีความผิดลหุโทษอื่น ที่ไม่กระทบต่อส่วนรวม ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และความผิดอาญาแผ่นดินที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ เข้ามาสู่กระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา โดยความสมัครใจของคู่กรณี ซึ่งพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ใช้อำนาจออกคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาท หากการไต่ถามสามารถตกลงกันได้ ก็จะทำให้คดีอาญาที่พิพาทนั้น ระงับลงในชั้นการสอบสวน และชั้นสังคมของพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาในชั้นศาล

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหาการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน กรณีสั่งให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ในหมวด 4 ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ.2562 ยังขาดความชัดเจน และไม่ครอบคลุมสภาพปัญหาในหลายประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน กรณีสั่งให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ในหมวด 4 ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ.2562 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ธาตุ ศิริฤทธิ์วัฒนา และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรหม อินทร์มรรย์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประเด็นปัญหาแรก การใช้อำนาจออกคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญาของพนักงานสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 41 (3) ประกอบ มาตรา 44 ผู้ศึกษาเห็นว่า การนำคดีอาญาแผ่นดิน ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาทฯ จำนวน 6 ฐาน มาไต่ถามข้อพิพาท ไม่สามารถทำให้คดีน้อยลงโดยนัยสำคัญแต่อย่างใด เนื่องจากคดีอาญา ที่ขึ้นสู่ศาลมากกว่า 80% เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ดังนั้นการมุ่งที่จะระงับคดีอาญาสำหรับความผิดอาญาแผ่นดินจำนวน 6 ฐานดังกล่าว นั้นย่อมไม่อาจจะบรรลุเป้าหมายของการลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน หากความผิดอาญาต่อแผ่นดิน 6 ฐาน นั้นหากยุติหรือระงับลงด้วยการไต่ถามข้อพิพาท อาจทำให้ข้อเท็จจริงของคดีอาญาแผ่นดินบางคดีขาดโอกาสที่จะได้รับการพิสูจน์ในชั้นศาล ซึ่งอาจจะทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างเต็มที่

นอกจากนี้การออกคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาทฯ สำหรับคดีอาญาในระดับดังกล่าว (ความผิดอาญาแผ่นดิน) ไม่ควรเกิดขึ้นภายใต้การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน เพราะถือว่าเป็นการใช้อำนาจเพียงชั้นเดียว โดยปราศจากการกลั่นกรองจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นๆ เช่น พนักงานอัยการ หรือศาล จึงอาจจะปิดช่องทางการตรวจสอบ แต่เป็นการเปิดช่องให้เกิดการทุจริตแทน หรือผู้ต้องหาอาจใช้อิทธิพลของตนข่มเหงผู้เสียหาย ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหายได้

ประเด็นปัญหาที่สอง การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในหมวด 4 ตามมาตรา 40 วรรคสาม และวรรคสี่ ถือเป็นการตัดทอนการใช้อำนาจของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือไม่

เมื่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาทฯ ออกคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา กระบวนการไต่ถามข้อพิพาทจึงเริ่มต้นขึ้น การใช้อำนาจของศาลจะต้องอยู่ภายใต้แนวทาง ตามมาตรา 40 วรรคสาม และวรรคสี่ กล่าวคือ มิให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้อง และการคัดฟ้องตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง รวมทั้งการควบคุมและการขัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ซึ่งการห้ามมิให้นำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมาใช้บังคับ เป็นไปตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่ต้องการเบี่ยงผู้กระทำความผิด ออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ด้วยการทำให้คดีอาญาที่พิพาทกันระหว่างคู่กรณีสามารถยุติลง หรือระงับลงไว้เพียงชั้นสอบสวนเท่านั้น จึงจำเป็นต้องกันผู้ต้องหาออกมาไว้นอกอำนาจ การควบคุมของศาล ในระหว่างดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทฯ ส่งผลให้ผู้ต้องหาที่สมัครใจเข้าสู่กระบวนการไต่ถามข้อพิพาทฯ ไม่ต้องถูกฟ้องหรือคัดฟ้อง ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง รวมทั้งการควบคุมและการขัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปโดยปริยาย หรือกรณีได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวอยู่แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 113 แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการไต่ถามข้อพิพาทฯ ก็จะมีการขยายเวลาการปล่อยตัวชั่วคราวออกไปอีก จนกว่าการไต่ถามข้อพิพาทจะบรรลุผล หรือยุติลงซึ่งผู้ศึกษาพิจารณาแล้ว เห็นว่าอาจสร้างแรงจูงใจให้

ผู้ต้องหาสมัครใจ เข้าสู่กระบวนการไต่ถามเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการประวิงคดี หรือเพื่อทำลายพยานหลักฐาน ข่มขู่พยาน หรือหลบหนีคดี หรือการใช้อำนาจ อิทธิพลข่มขู่ ผู้เสียหาย (เหยื่อ) ให้ยอมรับข้อเสนอการชดเชยที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้การจำกัดการใช้อำนาจของศาล ถือได้ว่าเป็นก้าวล่วงการใช้ดุลพินิจของศาลซึ่งศาลถือเป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งการกระทำความผิดอาญาโดยเฉพาะความผิดอาญาต่อแผ่นดิน เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขของคนในสังคม จึงเป็นหน้าที่ของศาลจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ในการแก้ไขปัญหาอันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยการใช้อำนาจแห่งกฎหมายที่มีอยู่ เพื่อตรวจสอบหรือถ่วงดุลการทำงานของพนักงานสอบสวน เพื่อให้เป็นไปด้วยความความถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดหรือการใช้อำนาจพิจารณาเหตุที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ด้วยการพิจารณาพฤติการณ์ของผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือไม่ ภัยอันตรายหรือความเสียหาย อันเกิดจากการปล่อยชั่วคราว หรือการพิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหา การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้ประกันและหลักประกันตัวผู้ต้องหา ซึ่งความผิดที่เป็นอาญาแผ่นดิน อันกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในสังคม ศาลยังต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่แทนประชาชนในสังคมเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง ในฐานะที่ศาลเป็นที่พึ่งของสังคมและเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชน

ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาการเลือก และแต่งตั้งผู้ไต่ถามในการทำหน้าที่ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ตามมาตรา 49 ประกอบมาตรา 9 และมาตรา 10 โดยปราศจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น

เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาแผ่นดินที่เกิดขึ้น นอกจากผู้เสียหายที่เป็นเหยื่อแล้ว (บุคคลธรรมดา) ยังเป็นความผิดที่กระทบต่อรัฐและสังคม ดังนั้นการระงับคดีอาญา ในชั้นสอบสวนด้วยการไต่ถามข้อพิพาทฯ จึงต้องคำนึงความยินยอมจากสังคม แต่กฎหมายดังกล่าว กลับละเลยการเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนร่วมของสังคม โดยพิจารณาได้จากการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ไต่ถาม มาจากบุคคลทั่วไป ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไต่ถาม ข้อพิพาททางอาญา โดยไม่มีตัวแทนจากสังคม หรือตัวแทนจากหน่วยงานรัฐ เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ไต่ถาม จึงถือว่ากระบวนการไต่ถามที่เกิดขึ้น ปราศจากการรับรู้ หรือความยินยอมของคนในสังคม ซึ่งความจริงแล้วความผิดอาญาแผ่นดินได้เกิดขึ้น สังคมควรมีส่วนในการรับรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากคดีอาญาแผ่นดินนั้นผู้กระทำความผิดไม่ได้ถูกลงโทษตามกฎหมายหรือกำหนดมาตรการสำหรับฟื้นฟูพฤติกรรม แต่กลับหลุดพ้นจากคดีและกลับสู่สังคมด้วยกระบวนการไต่ถามฯ ที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกรณีการขาดความเคารพเชื่อฟังกฎหมาย หรือขาดความเชื่อมั่นต่อระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้า ปัญหาการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน กรณีสั่งให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ในหมวด 4 ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ.2562 ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ปัญหาการใช้อำนาจออกคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญาของพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 41 (3) ประกอบ มาตรา 44 ผู้ศึกษาขอเสนอว่าควรแก้ไขและเพิ่มเติม มาตรา 44 ดังต่อไปนี้

เดิม มาตรา 44 บัญญัติว่า “เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา และคดีนั้นมิได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาตัดสินของศาล ให้คู่กรณียื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวนให้พนักงานสอบสวนมีความเห็นเสนอหากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งเห็นว่าพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงและไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ให้พิจารณามีคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา

การยื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา การพิจารณาและระยะเวลาการสั่งคำร้อง และกระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาตามความในหมวดนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขตามระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุดกำหนด แล้วแต่กรณี”

ควรแก้ไข โดยเพิ่มเติม วรคสอง เป็น

มาตรา 44 บัญญัติว่า “เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา และคดีนั้นมิได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาตัดสินของศาล ให้คู่กรณียื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนมีความเห็นเสนอ หากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่ง เห็นว่าพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรง และไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมให้พิจารณามีคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา

กรณีคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา เป็นคดีความผิดตามมาตรา 41(3) ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่ง ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ไปยังพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกคำสั่ง ให้มีการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่ง ต้องมีคำสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป

การยื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา การพิจารณาและระยะเวลาการสั่งคำร้องและกระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาตามความในหมวดนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ตามระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุดกำหนด แล้วแต่กรณี”

2. ปัญหาการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในหมวด 4 ตามมาตรา 40 วรรคสาม และวรรคสี่ ถือเป็นการคัดค้านการใช้อำนาจของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือไม่

ผู้ศึกษาเห็นว่ากระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจำกัดการใช้อำนาจของศาล แต่ควรดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกับการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ถึงแม้ว่าการไต่ถามข้อพิพาทจะเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่มีจุดประสงค์ในการเบี่ยงคดีไม่ให้เข้าสู่ศาลก็ตาม แต่การทำหน้าที่ของศาลก็เพื่อรักษาผลประโยชน์แก่มหาชน ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการไต่ถามข้อพิพาทแต่อย่างใด แต่กลับมีส่วนช่วยในการตรวจสอบ การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ให้เป็นไปด้วยความถูกต้อง และรวดเร็ว ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถอำนวยความสะดวกแก่คู่กรณี

ดังนั้น ผู้ศึกษาขอเสนอว่าควรยกเลิกเฉพาะบทบัญญัติในมาตรา 40 วรรคสามและวรรคสี่ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่จำกัดการใช้อำนาจของศาล ในส่วนมาตรา 40 วรรคหนึ่งและวรรคสอง สมควรกำหนดไว้เหมือนเดิม

3. ปัญหาการเลือกและแต่งตั้งผู้ไต่ถามข้อพิพาท ในการทำหน้าที่ไต่ถามข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา 49 ประกอบมาตรา 9 และมาตรา 10 โดยปราศจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น

ผู้ศึกษาเห็นว่าสำหรับกรณีการไต่ถามข้อพิพาทฯ ความผิดอาญาแผ่นดินตามมาตรา 41(3) นั้น ควรแต่งตั้งผู้ไต่ถามข้อพิพาทที่มาจากตัวแทนจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอื่นๆ เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ สำนักงานศาลยุติธรรม เป็นต้น ส่วนตัวแทนจากสังคม ควรมาจากบุคคลในชุมชนที่ความผิดอาญาได้เกิดขึ้น เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรหรือสมาคมที่ทำงานด้านสาธารณประโยชน์ในชุมชน หรือผู้อาวุโส เป็นที่เคารพนับถือในชุมชน เป็นต้น ดังนั้นจึงควรแก้ไขเพิ่มเติม ในมาตรา 49 ดังนี้

เดิม มาตรา 49 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการประชุมระหว่างคู่กรณีเพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไต่ถามข้อพิพาทภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ถ้าคู่กรณีไม่อาจตกลงเลือกผู้ไต่ถามข้อพิพาทได้ ให้พนักงานสอบสวนเลือก และแต่งตั้งผู้ไต่ถามข้อพิพาทแล้วแจ้งให้ผู้ไต่ถามข้อพิพาทและคู่กรณีทราบ

การเลือกและแต่งตั้งผู้ไต่ถามข้อพิพาทตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุดกำหนด แล้วแต่กรณี”

ควรแก้ไข โดยเพิ่มเติม วรรคสอง เป็น

มาตรา 49 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการประชุมระหว่างคู่กรณี เพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ถ้าคู่กรณีไม่อาจตกลงเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้ให้พนักงานสอบสวนเลือก และแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย แล้วแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ

กรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ในคดีความผิดตามมาตรา 41(3) คณะผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องประกอบไปด้วย บุคคลจำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้ไกล่เกลี่ยที่มาจากบุคคลทั่วไปที่ได้ลงทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยไว้ตามมาตรา 9 และมาตรา 10 และผู้ไกล่เกลี่ยที่มาจากตัวแทนของหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และผู้ไกล่เกลี่ยที่มาจากตัวแทนชุมชนในพื้นที่ที่ความผิดอาญาได้เกิดขึ้น

การเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือ ปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุดกำหนด แล้วแต่กรณี”

เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมวรรคสองขึ้นแล้ว ในส่วนของหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ให้ทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุดกำหนด ทำการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบในการคัดเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ที่มาจากตัวแทนจากหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และตัวแทนชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับ มาตรา 49 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยฯ

กรณีที่สอง เนื่องจากกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทฯ ตามมาตรา 56 ได้ให้โอกาสคู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ ไม่ขัดต่อกฎหมาย ไม่เป็นการพันวิสัยและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งก็จะเป็นข้อตกลง ในเรื่องของการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย เพื่อแลกกับการระงับหรือยุติคดีอาญา เท่านั้น ถึงแม้ว่าผู้ต้องหาจะได้รับผิดชอบต่อผู้เสียหาย (เหยื่อ) ด้วยการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายเป็นตัวแทนแล้วก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวก็อาจไม่ได้เกิดจากความสำนึกต่อความผิดที่ตนได้กระทำ แต่ผู้ต้องหากระทำลงไปเพื่อให้ตนเองพ้นจากการรับโทษทางอาญาเท่านั้น โดยผู้ต้องหาไม่มีโอกาสที่จะได้รับรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำของตนว่าก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหาย หรือสังคมอย่างไรบ้าง ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการลงโทษ นอกเหนือจากการกำหนดมาตรการการเยียวยาผู้เสียหายเป็นตัวแทนแล้ว ควรกำหนดมาตรการในการไกล่เกลี่ยเพิ่มเติม สำหรับการชดเชยและการป้องกันสังคม และมาตรการสำหรับการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี และเพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกในการกระทำ ความผิดด้วย เช่น การช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ตามโอกาสที่เหมาะสม หรือ เข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือสังคม หรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งการกำหนดจำนวนของกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมนั้นจะต้อง

พิจารณาตามลักษณะฐานความผิดที่ได้กระทำ หากปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดครบถ้วน ให้ถือว่าคดียุติลง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติม ในมาตรา 56 เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว ดังนี้

เดิม มาตรา 56 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ ทั้งนี้ ข้อตกลงนั้นต้องไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

แก้ไขเพิ่มเติม

มาตรา 56 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ และภายใต้ข้อตกลงนั้นจะต้องประกอบด้วยเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

(1) ต้องไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย หรือเป็นการพ้นวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(2) ต้องกำหนดมาตรการเยียวยาผู้เสียหาย ให้เหมาะสมกับความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

(3) ต้องกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องหาเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงหรือแก้ไขพฤติกรรม

(4) ต้องกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องหาเข้าร่วมกิจกรรม อันเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคม”

เอกสารอ้างอิง

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคนอื่นๆ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนารอบแนวคิดทางการวิจัยชุด

โครงการกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2553.

อุทัย อาทิวะ. การไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ตามพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : หุ่นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, 2562.

สำนักงานศาลยุติธรรม. การจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2560.

อนันต์ จันทโรภากร. ทางเลือกในการระงับข้อพิพาท การเจรจาการไกล่เกลี่ย และประนีประนอม ข้อพิพาท

อนุญาโตตุลาการ พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โครงการตำรา และเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.